

Wordt dwang in de zorg met prudentie ingezet?

Ton Bakker, specialist ouderengeneeskunde, waarschuwt voor gebrek aan kennis en kunde bij dwangzorg. Volgens gezondheidsjurist Brenda Frederiks moet dwang sowieso zo spaarzaam mogelijk worden ingezet.

Hij woonde, gewoon zelfstandig thuis, zoals de meesten van ons, zijn hele leven. Kookte, ruimte op, deed boodschappen, de was en de vaat. Hoewel hij niet meer goed zag, redde hij zich met zijn stok. Toen sloop de klad in alles, zonder dat hij het doorhad en hulp toeliet. De dagelijkse dingen gingen al minder goed, maar er veranderde ook iets in het hoofd van de oudere man. Er kwam toch zorg aan huis, tot die steeds vaker noteerde in het verslag: 'meneer is agressief'.

Brenda Frederiks schetst een dossier dat ze eens mocht lezen, nadat een kennis een beroep op haar had gedaan: 'Kijk jij eens hiernaar.' Dat deed de universitair docent gezondheidsrecht aan het Amsterdam UMC. Want een 'meneer' in de zorg is bijna altijd wel iemands vader of geliefde.

Frederiks doet al jaren wetenschappelijk onderzoek naar de Wet zorg en dwang. Die wet regelt bij onvrijwillige zorg of opname de rechten van onder anderen mensen met dementie. Dan gaat het over zaken als medicatie, eten, drinken, bewegingsvrijheid, maar ook de vrijheid om je eigen leven in te richten en zelfs bezoek te ontvangen.

'Er volgde uiteindelijk een gedwongen opname', vertelt ze Ton Bakker in restaurant De Bosbaan in Amsterdam. Bakker is als specialist ouderengeneeskunde gericht op probleemgedrag. En er was meer dwangzorg.

Want daarna, vervolgt Frederiks, mocht hij het ene glas wijn dat hij dronk bij het eten, niet meer drinken. 'Zijn familie mocht niet op bezoek komen, want dan werd meneer onrustig. Zijn stok werd hem afgenomen, want daarmee zou hij slaan', somt ze enkele maatregelen op. 'Moet je je indenken dat je niet meer goed ziet, je weet niet meer waar de voordeur en achterdeur is. Een heel lieve man met waanideeën die de weg aan het kwijtraken is.'

'Kom je alleen wassen en aankleden of bouw je aan een relatie, zodat je gedrag kunt lezen en beïnvloeden?'

Ton Bakker

Aan tafel is het even stil. Als de koffie is neergezet, zegt Bakker: 'Van de opnames in het verpleeghuis zijn 40 tot 50 procent eigenlijk crisisopnames. Als je denkt aan de ellende thuis die daaraan voorafgaat ... Want vele malen groter dan het aantal gedwongen opnames, is natuurlijk de groep mensen die thuis woont en op enig moment te maken krijgt met verlies aan regie. Mensen in villa's en in arme wijken, mensen met een psychiatrisch of crimineel verleden, mannen en vooral vrouwen, iedereen kan dementie krijgen.'

Wat cijfers komen ter tafel. Van de thuiswonende ouderen heeft 10 procent een ernstige psychische stoornis, toont onderzoek van Verenso. Dementie komt daar dikwijls bovenop: bij 8 procent van de 65-plussers, bij 25 procent boven de 80 jaar en 40 procent boven de 90. Driekwart van de mensen met dementie woont thuis, al dan niet met hulp van een partner of een kind, en thuiszorg, laat onderzoek van Alzheimer Nederland zien.

En zo zitten er deze winterochtend eigenlijk nog meer mensen aan tafel. Niet alleen Frederiks en Bakker en ik, de journalist. Maar ook ouders, vrienden en burens. En als ik voor mijzelf spreek: een paar tantes. Welbeschouwd zitten we allemaal aan tafel.

Het zijn nu de zelfbewuste generaties die en masse oud worden; gewend aan eigen keuze en vasthoudend aan hun individuele vrijheid. Wat als die steeds meer zorg behoeven, maar goedbedoeld advies negeren, dagelijkse problemen wegmoffelen en professionele zorg terzijde schuiven, totdat het echt niet meer kan?

Ton Bakker

is expert op het gebied van complex gedrag bij kwetsbare ouderen. Hij is lector aan de Hogeschool Rotterdam.

Bakker en Frederiks bespreken met elkaar wanneer 'bemoeizorg' van naasten en professionals overgaat in meer dwingende zorg en mogelijk zelfs leidt tot dwangzorg volgens de Wet zorg en dwang, die nu vijf jaar bestaat en niet onomstreden is. De wet geldt binnen de muren van een instelling én daarbuiten. Dus ook voor de thuiszorg en huisarts.

Volgens Frederiks zijn nog weinig huisartsen echt bekend met de wet. 'Of ze trekken hun handen ervan af als het te ingewikkeld wordt. De Wet zorg en dwang stelt dat zorgaanbieders zelf mogen kiezen of ze thuis dwang willen toepassen. Ze mógen dus weigeren. Zodra er verzet of agressie is, trekt thuiszorg zich vaak helemaal terug.'

Bakker: 'Dat komt ook door de marktwerking. Hierdoor wonen de meer ingewikkelde mensen vaker alleen, en niet op zo'n leuke zorgboerderij; die bedankt voor echt complexe gevallen. Met grote risico's, en dus grotere kans op uiteindelijk gedwongen zorg. Terwijl met een goede aanpak dwangzorg vaak te voorkomen is. Maar eerder goed passende, en dus vrijwillige zorg krijgen wordt steeds moeilijker. Het is er wel, als je de weg weet en het zelf kunt betalen.'

Dat gaat verder dan een dementiecampagne. Bakker: 'Meer geld naar de zorg helpt, maar houding en deskundigheid zijn belangrijker. Met meer personeel los je niets op als dezelfde werkwijze blijft.'

Naast ouderengeneeskundige is Bakker ook lector Functiebehoud bij Ouderen in Levensloopperspectief. Als hij lesgeeft aan casemanagers dementie van de thuiszorg, blijken die vaak weinig af te weten van probleemgedrag. 'Mijn eerste vraag is altijd: wat heb je over gedrag geleerd? Van de twintig zijn er dan drie of vier casemanagers die daar enig verstand van hebben.'

'Bij verzet tegen zorg moet je onderzoeken wat erachter zit. Vaak een complexe geschiedenis'

Brenda Frederiks

Frederiks reageert verrast. 'Ik vind het wel somber gesteld. Als je als hulpverlener vindt dat de deur dicht moet, als je medicatie geeft of het gas afsluit, doe je dingen die onder de Wet zorg en dwang vallen. Dan moet je bedenken: dit gaat over rechten van mensen, dit raakt iemands autonomie, hier moet ik zorgvuldig naar kijken. Trouwens, als een zorgverlener niet eens doorheeft wanneer er sprake is van onvrijwillige zorg, wordt dat dus ook niet gemeld bij de inspectie.'

Bakker: 'Klopt, de inspectie krijgt nog heel weinig cijfers binnen over dwang in de thuiszorg. Terwijl in veel verpleeghuizen al wel een beweging op gang is gekomen om te bekijken hoe ze de deuren daar meer kunnen openzetten.'

Wordt er meer dwang toegepast dan we weten? Bakker: 'Ja, de registratie is wisselvallig en beperkt. Dus we weten niet precies hoeveel mensen achter gesloten deuren zitten of onvrijwillig medicatie krijgen.'

Frederiks vult aan: 'De wet geldt pas als professionals betrokken zijn; maar daarvoor, in de thuissituatie, gebeurt al veel onzichtbaar.' 'Toe, eet je boterham eens op en neem je medicijnen in', valt niet onder de Wet zorg en dwang. Hoe dwingend de bemoeizorg van mantelzorgers ook kan overkomen, of kan zijn. De helft van de mantelzorgers merkt weleens verzet tegen zorg. Mensen met dementie geven zelf aan dat hun veel wordt afgenomen. Dit gebeurt vaker in het verpleeghuis dan thuis, volgens een peiling van Alzheimer Nederland.

Frederiks legt uit dat het uitgangspunt van de Wet zorg en dwang is om 'vrijwilligheid te maximaliseren'. Meer bewegingsvrijheid geven kan ook met behulp van technologie – tag, gps, gezichtsherkenning – om zo te voorkomen dat mensen buiten de weg kwijtraken. Voor mensen met dementie die thuis wonen, is er zelfs een speciaal kompas, met één rode naald die altijd naar huis wijst. Opdat ze altijd de weg terug kunnen vinden.

Brenda Frederiks

is universitair docent gezondheidsrecht aan het Amsterdam UMC. Ze doet onderzoek naar de rechtspositie van mensen met een verstandelijke beperking.

Bakker en Frederiks vinden het een mooi initiatief. Tegelijk werp ik, als ooit moedeloze mantelzorger, op dat mijn tante dat kompas in haar broekzak zou stoppen en vergeten, of ze niet weet waarvoor ze het ding kan gebruiken. Kan ze dan maar beter niet thuisblijven?

Bakker: 'Dat kompas kan alleen in een bepaalde fase. Dementie kent enorme verschillen: er zijn mensen die op vakantie naar Spanje gaan en er zijn mensen die nauwelijks hun bed uit komen. Dat levert heel andere situaties op waarmee je herkenning moet houden in de zorg. De inzet van technieken als gezichtsherkenning kan prettig zijn, maar ook misgaan als dat zonder visie en onderbouwing gebeurt.'

Precies, zegt Frederiks. Met haar focus op de mensenrechtelijke kant van de Wet zorg en dwang, is zij er scherp op dat de rechten van mensen niet onterecht worden ingeperkt. 'Zet je camera's neer om de zelfstandigheid van mensen te ondersteunen? Of gebruik je ze als controlemechanisme? Er zijn wel plekken waar het goed gaat. Wat mij daarbij fascineert, is waarom sommige huizen onder precies dezelfde omstandigheden wel goed draaien en andere niet. Het vraagt echt een andere mindset. Bestuurders die het écht aangaan, maken verschil.'

'Het vraagt om meer aandacht in opleiding en bijscholing op alle niveaus, inclusief management en bestuurders, blijkt uit ons onderzoek', zegt Bakker. 'Van bepaalde methodes is bewezen dat probleemgedrag met 60 procent kan verminderen en de belasting van mantelzorgers kan halveren. Kom je alleen wassen en aankleden? Of bouw je aan een relatie zodat je gedrag kunt begrijpen en positief beïnvloeden? Begrijp je iemand echt? In zorgdossiers zien we vaak verspreid slechts kleine stukjes levensgeschiedenis.'

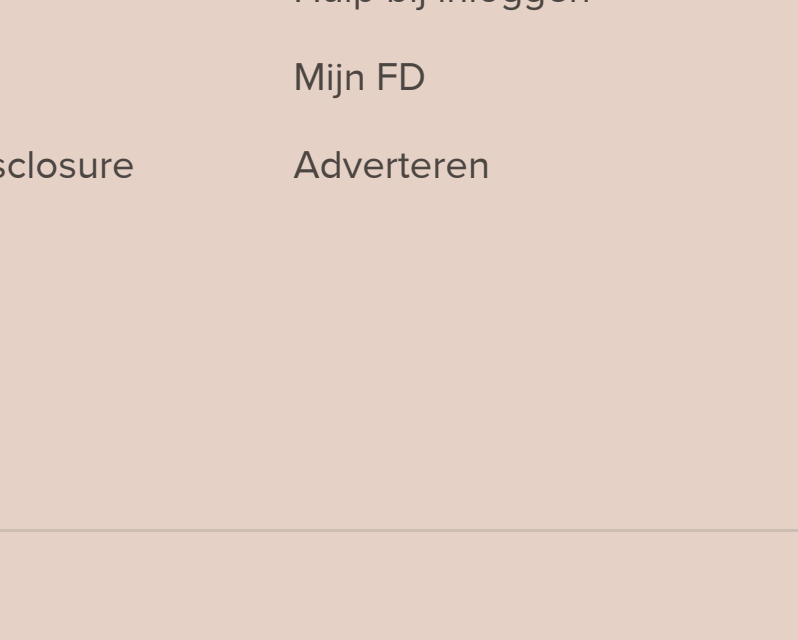
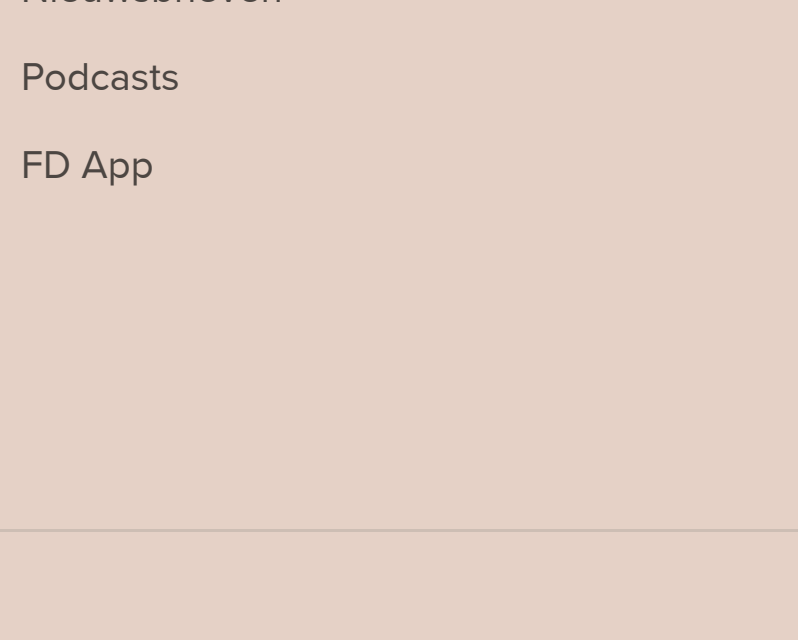
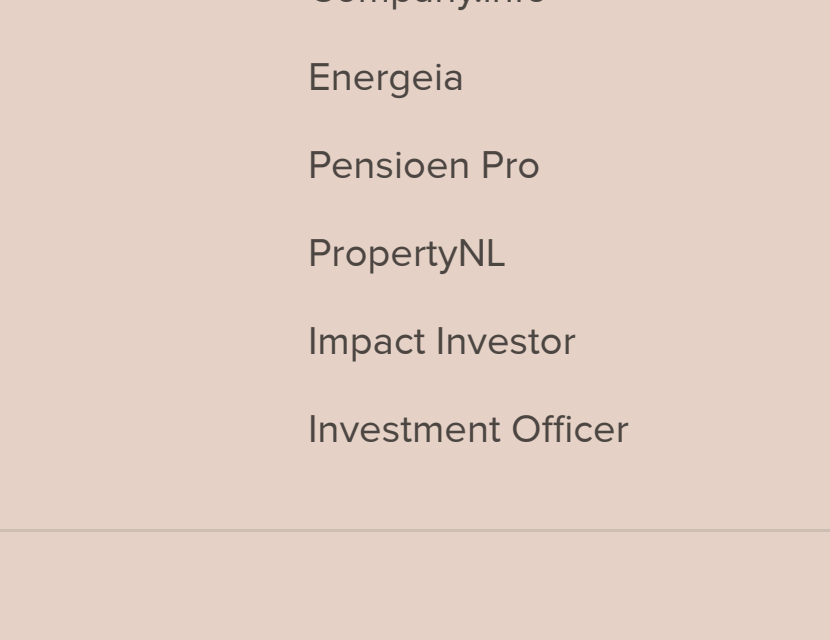
Frederiks: 'Dat stuk mis ik vaak. Bij verzet tegen zorg moet je onderzoeken wat daar achter zit. Vaak is die levensgeschiedenis complex. Maar als je het voortraject goed doet, heb je de wet vaak niet eens nodig. En soms is vrijheid belangrijker dan risico's vermijden. Want leven is ook risico.'

Hoe denk jij over de toepassing van dwang in de zorg? Mail met voor- en achternaam naar persoonlijk@fd.nl. Je tekst kan (ingekort) geplaatst worden bij de lezersreacties.

Dit artikel is gemaakt door de redactie van FD Persoonlijk. Lees al onze verhalen op fd.nl/persoonlijk.

Gerelateerde onderwerpen				
Milieu en maatschappij				+ Volg
Vergrijzing				+ Volg
Leven en kunst				+ Volg
Persoonlijke verzorging				+ Volg

Meer samenleving

 6 min leestijd Hugo de Jonge wil van Zeeland geen Florida maken: 'Je kunt geen samenleving bouwen met alleen pensionado's'	 5 min leestijd • Het netwerk Deze nieuwe Nederlanders hebben alle vakjes afgevinkt	 1 min leestijd • Podcast Luisterverhaal: Misstanden rond arbeidsmigratie, de schaduwkant van Hollands welvaren	 5 min leestijd Gaan de VS echt Venezuela runnen?
--	---	---	---

Over FD	Algemeen	Service	Producten	Van onze partners	Meer van FDMG
FD Code	Algemene voorwaarden	Service & contact	Abonnementen	FD Brandstories	FD Mediagroep
Journalistiek jaarverslag	Privacy	Account aanmaken	Groepslicenties	Vacatures	BNR Nieuwsradio
FD Gazellen	Cookies	Hulp bij inloggen	Nieuwsbrieven		CompanyInfo
FD Henri Sijthoff Prijs	Copyright	Mijn FD	Podcasts		Energiea
Werken bij FD	Responsible disclosure	Adverteren	FD App		Pensioen Pro
Colofon					Impact Investor
					Investment Officer